

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 8 ՓԵՏՐՈՒՍ

Անցեալ հինգշաբթի օրը թուրքներն հեռագրով լուր եկաւ մայրաքաղաքս թէ Ապրիլի բերքաբարձր փետր. 1/13 ին անձնատուր եղեր է Պարտենիացւոյ:

Նաբոլի նախորդ Փրանչիսկոս Բ. թաղաւորն և թագուհին հետեւեալ առաւ ւտուն յիշեալ բերքաբարձրէն պիտի ելլէին ու դադրեալսն Սուլթանը շողեւնալով մեկնէին:

Անոց մեկնէլէն անմիջապէս ետքը Սարտենիացւոյ զօրքերը Ապրիլի պիտի մանկէին:

Մէջէ պահապան զօրքերը պատերազմի դերի պիտի մնան որչափ ժամանակ որ տեւէ Մեքիկայի և ուրիշ քանի մը տեղերու դիմադրութիւնը:

Ապրիլի անձնատուրը ըրաւովը խաւիկ զօրքերը կը պարզեն և ուրիշ կերպաւ քանք կառնուն:

Սովորական ծախքով եկած լուրերը մինչև ըստ փետրուար 9 կը հասնին:

Խաւիկի դաւաճներուն մէջ ազգային երեսփոխանաց ընտրութիւնները գրեթէ լրացածի պէս են, և արդէն ընտրուած անձանց ամենամեծ մասին կառավարութեան կողմնակից ըլլալը ստուգուած է:

Ա. Ա. Երթոր Կոնստանտին թագաւորին առաջին պաշտօնեայ անուանի Քաւուր կոմսը՝ այս յայտը ընտրութիւնն օգուտ քարելու մտաւրի ըլլալով, հետեւեալ չորս կէտերուն վրայ վստահութեան քուէ պիտի ուզէ կրան նորոնոր երեսփոխանաց ժողովին:

Ե. Զինդ միլիոն ֆրանքի փոխառութիւն մը բնէ:

Բ. Ա. Երթոր Կոնստանտին թագաւորը Խաւիկի թագաւոր հրատարակել:

Գ. Բոլոր պահեստի զօրքերը դրօշակի ներքեւ դուժմարէ:

Դ. Տէրութեան բոլոր իշխանութիւնը թագաւորին ձեռքը յանձնել որոշեալ ժամանակի մը մէջ:

Այս առաջարկութիւնները թէ որ ընդունուին, և տարակից չկայ ընդունուելուն, Խաւիկի զօրքերն որոշ կերպարանք մը կառնուն աղաւ փարսութեան մը ձեռքը, և Ա. Երթոր Կոնստանտին թագաւորն ալ իր քաղաքականութեան շահուցը յարմար երեքստ ընթացքը կրնայ բռնել՝ առանց ազգայնութիւն մը կամ ճնշում մը կրելու զանազան կարծիքներէ կամ կողմնակցութիւններէ, որոնք ամեն ջանք ի դարձ կը գնեն իրենց բաղձանաց կամ զաղախանքուն համաձայն ընթացք մը բռնել տալու:

Հռոմի տէրութիւնէն բաժնուած երկիրներուն մէջ ալ երեսփոխանաց ընտրութիւնները յունուար 13/27 ին պիտի կատարուէին, բայց յունուար 13/23 ին 3000 լի չափ պահական զօրք Տիրեքիս գետն անց:

ներով Աւստրիա մասն՝ ընտրութիւններն արդիւնէն, փանքերուն բարձման հրովարտակին դարձադրութիւնը խախտելու և այժմեան կառավարութեան դէմ հակառակութիւն հանելու համար: Պաւառին մէջ կանոնաւոր զօրք չգտնուելով, հաւաքի չափ ազգային պահապան զինուոր և քանի մը կամաւորներ միայն կրցան շուտով դուժմարուիլ պահական զօրաց դէմ գնելու համար: Բայց դաւառին կուսակալը հեռագրով իմաց տուեր էր թուրքին, և յայտարարութիւն հանելով՝ բոլոր ժողովուրդը ի դէն հրաւիրեր էր: Միւս կողմէն արաբական զօրքերն ալ սահմանադրութեան անցնելէ ետեւ իրենց դէմ գնելու փորձ ընող քանի մը պահապան զինուորները և մարտաւորները նոյնպէս և հեռագրին դարձակալը գերի բռնել էին, և իրենք երեք դուռը բաժնուելով, յարմար զիջեր բռնել ու ամրացել էին:

Այս վիճակը երեք օր շարունակուելէ ետեւ, Սարտենիացւոյ Սօնիալ զօրապետը Աւստրիա հասաւ բաւական զօրքով, և անմիջապէս Պապական զօրաց վրայ քալելով անոց բռնած ամուր գիւղերը իրենց, և սատակի պատերազմէ մը ետեւ զանոնք ամենն ալ գերի բռնեց: Այս կուսին մէջ Սարտենիացիք 11 մեռել և 44 վիրաւոր ունեցան:

Այս յաջութիւնէն ետեւ Սարտենիացիները Պապին հոգը մանելով՝ Պրէզիտն քաղաքը դրաւ ինչ, և կրուի թէ Սարտենիացի կառավարութիւնը որոշել է ուրիշ քանի մը կէտեր ալ գրաւել պայտի յարձակմանց առաջը բոլորովն առնելու համար:

Ապրիլի 8-ի մէջ ալ Նաբոլի նախորդ թագաւորին կողմնակից եղող ապստամբները Սարտենիացիներուն հետ զարնուելով յաջութեանց, բայց քանի մը դժուարամտայց գեղեր և ամուր գիւղեր տալու համար արաբական ձեռքն են:

Հռոմի մէջ ապստամբական ցոյցներ ժամանակէ մը ի վեր փառաւոր կերպաւ քանք մը առած ըլլալով, զաղախական զօրաց հրամանատար Ալօնզ զօրապետը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ անկարգութիւնն արգիլելու համար, և ժողովրդեան յաճախած թաղարկներէն մէկ քանին յատուկ հակորդութեան ներքեւ դրաւ:

Պապիացւոյ Ա. Նաբոլէն կայսրը՝ ըստ փետրուար 4-ին օրը ձերարուտին և օրէնսդրական ժողովին նիստերը բանալով՝ ըստ սովորութեան առնադրանքութիւն մը ըրաւ, որուն մէջ յայտնած խաղաղական դիտաւորութիւններն ընդհանուր գոհութեան առիթ եղած են Եւրոպայի մէջ:

Հաւաստի յիշեալ ստորագրութեան արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ մասը:

Օտար տէրութեանց հետ ունեցած յարաբերութիւններուն մէջ ջանալի ապացուցանելու թէ Պապիկան անկեղծ արտով խաղաղութեան կրքաւոր: առանց օրինաւոր աղբիւրութիւնէ մը հրաժարելու՝ իր շահը փառելի մէջ չեղած տեղը միջամտութիւն ընելու չէր աշխատել:

և վերջապէս, ինչպէս որ աղիւ և վեմ ձեռնարկութեանց համակրութիւն ունէր, անանի ալ ազգաց իրաւանց ու արդարութեան դժուր դժուրեքը դատաւարանելու չէր վարաներ:

Պապական նախատեսելիք գեղերը եկան խաւիկի մէջ՝ արդէն խառնաշփոթ վիճակ մը աւելի դժուարեցնելով: Իմ կառավարութիւնն՝ իր դաշնակիցներուն հետ համաձայնութեամբ՝ աւելի մեծ փառնաց առաջն առնելու բաւառին միջոց ընտրեց անմիջապէս թեան սկզբունքը, որ ամեն երկիր իր բաղձին տէր կը թողու, ինչպէս ներքին իրենց ծագած համախմբման մէջ կը պահէ և թող չտար որ երազական կռուի փոխուի:

Արդարեւ գիտեմ որ այս դրութիւնը ցաւալի չափազանցութեանց թողաւ թիւն ընելու անպատեհ երևոյթն ունին, և ծայրայեղ կարծիքներուն ալ մէկ կողմը կը փախալի որ Պապիկան պաշտպան և ձեռք բռնող ըլլայ ամեն յեղափոխութեանց, միւս կողմն ալ կը փախալի որ ընդհանրապէս ամեն յեղափոխութեանց դէմ մաքրուի:

Այս հակառակ գրգռներուն մէջ կրնալ չկրնար պիտի ձառնել խառնեցըցընել: Պապիկայ մեծութեանը բաւական է իր իրաւունքն հաստատ պահել հոն ուր անխտանելի էր պատիւը պաշտպանել հոն ուր թշնամանք կրած է, և իր պաշտպանութիւնը ընծայել հոն ուր կը խնդրուի ի նպատակ արդար դատի մը:

Այս պայտէս մեր իրաւունքն հաստատ բռնեցինք Սալուայի ու Վիսպի մէջ իր թողուլը ընդունել տալով: Յիշեալ դաւաճներն պարտուան օրս անդառնալի կերպով Պապիկայ միացած են:

Այսպէս նաեւ Երեւելի ծայրերը մեր պատուին վեժը առնելու համար՝ մեր դրօշակը՝ Սեփին Բրիտանիոյ դրօշակին հետ միանալով՝ յաջութեան ծաճանցաւ Բէքինի պարիսպներուն վրայ: և խալը՝ որ քրիստոնէական քաղաքակրթութեան նշան է՝ վերադառնալ կը կանգնի Հիստորիան մայրաքաղաքին մէջ մեր կրօնից տաճարնէն:

Այսպէս գարձեալ մեր զօրքերը յանուն մարդկութեան Վստրեստան զաջին երկրպահան դաշնակցութեան մը զօրութեամբ՝ քրիստոնէայից պաշտպանելու կըյր մոլեռանդութեան մը դէմ:

Հռոմի մէջ մեր պահապան զօրքերն աւելցնել պարտք համարեցի երբոր Ս. Հօր ապահովութիւնը փառնգի մէջ երեցաւ:

Իմ նաւատորմից Ապրիլի խրկեցի երբոր կերելի թէ Նաբոլի թագաւորին վերջին ապստամբարարն պիտի ըլլար: Հոն չորս ամիս թողելէ ետեւ՝ ետ քաշեցի՝ որչափ և համակրութեան արժանի եղած ըլլար թագաւորական անբաղաւթիւն մը որուն անդաւարար կը տարուի: Մեր նաւերուն ներկայութիւնը մեզ ամեն օր կը հարկաւոր խառնելու մեր չեղբորութեան դրութիւնէն որ հրատարակել էի, և սխալ մեկնութիւններու առիթ կուտար: Այլ, զիտեք որ քաղաքականութեան մէջ դժուարաւ կը հաւատան անդահախըն:

զիր ջանքերու:

Այս է հաւ ընդհանուր վիճակին հարեանցի նկարագիրը: Աւրեմ կասեալն երբ թող փարսութիւն և վստահութիւնը զօրանայ: Ինչու համար առեւտրական ու արուեստական զօրքերը նոր թախք մը չառնուն:

Իմ հաստատ օրոշումն է չմոնել ըր նաւ որ և է կռուի մը մէջ՝ ուր Պապիկայ գաւան իրաւանց ու արդարութեան վրայ հիմնեալ չըլլայ: Ինչ ունինք ան ժամանակը վախճալով: Միթէ՝ միտարն և հոն ազդ մը որ քառստուն միլիոն հոգի կը համբէ՝ կրնայ վախճալ երբոր ձգուի այնպիսի կռիւներու մէջ՝ որոց նպատակին հետեւն, կամ երբոր ինչ և ինչ սպառնալիքով մը յատարեց կռուի:

Ազգի մը առաջին առաջնութիւնն է իր վրայ վստահութիւն ունենալ և մասնաժամին երկիրներով չլուզել: Աւրեմ հանգարտ արտով՝ գիտենք ապագան, և լաւ ձանձնալով մըրուծն ուղիղ գիտաւորութիւնները, առանց չափազանց մտառանջութեան պարագային անհեշտելու այն բարորութեան հունտերը որ Վախանաւութիւնը մեր ձեռքին մէջ դրած է:

Անգղիոյ թագուհին ալ Լորտերուն և հասարակաց խորհրդարանները բանալով խաղաղական ստանալստութիւն մը ըրած է, որուն ուշադրութեան արժանի մասերուն հրատարակութիւնը յաջորդութիւններու կը թողուր:

Աստից կառավարութիւնը հունգարիայի մէջ պատրաստուած յեղափոխական շարժումները զսպելու միջոցներ ձեռք կառնու:

Այս նպատակաւ երկրին գլխաւոր գիւղերը կամրայնել և բերքերը թնդանթներով կը զինուորէ:

Բէշթ և Պուտ քաղաքներուն մէջ տեղն ալ զօրաց բանակ մը գնելով երկու քաղաքաց իրարու հետ հարդրակցելու ծամբան դրաւած է:

Այնպէս յունուար 14/26 թուով լուր կուտան թէ Ա. Պրանչիսկոս Յովսէփ կայսր օտար երկիրներ ապստամբալու լուր հունգարացիներուն համար ներդուրութեան հրովարտակ մը ստորագրեր է:

Բեդրսպուրիկն եկած լուրերը մանաւանդ տեղեկութիւններ կուտան Պուտից մէջ այս օրերս եղած զինուորական շարժումներու վրայ:

Անոց խօսքին նայելով՝ Լիթուանիայի ու Վոլինիայի մէջ ապստոյ գոհներուն հրաման եղեր է Լեհաստանի սահմանադրուին երթալ ու, ուր զօրաց բանակ մը պիտի պատրաստուի: Արդիւրդ բանակ մ'ալ Բուրիկ կողմը պիտի դուժմարուի:

Պուտից կառավարութիւնը նաեւ իր ծովային զօրութիւնն աւելցնելու մոծ փոյթ ունի այս օրերս: Պոստանդին մեծ դուքսը խօսք տուեր է յառաջիկայ դարնան Քրօնշտանտէն մեծ նաւատորմը մը հանելու, որ Վրբրմի պատերազմէն առաջ եղած նաւատորմիցէն աւելի թուաւոր չըլլայ նէ ալ անկէց շատ աւելի:

Եր գաւառաց ըանեիրը բարեկարգեւ
 յաշատեկաւ նոր կանոնադրու թիւն մը

100

31 Երևան 1861 * * *

